

Ks. Paweł MAKOSA. *Edukacja religijna polskich emigrantów w Wielkiej Brytanii. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2019, ss. 560; ISBN 978-83-8061-751-3.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rt21686-8>

Zjawisko migracji w obecnych czasach urosło do niewyobrażalnych rozmiarów. Szacuje się, że nawet 250 milionów ludzi w świecie to uchodźcy, uciekinierzy i migranci. Problemy migracyjne spędzają sen z powiek politykom i działaczom społecznym, rządów wielu państw i kierownictwu organizacji międzynarodowych z ONZ na czele. Niekiedy dochodzi do wielorakich dramatów podczas przemieszczania się migrantów przez terytoria objęte konfliktami zbrojnymi, wojnami domowymi, rebeliami czy do zatonięć przeciążonych przez uchodźców marnej jakości łodzi lub nawet gumowych pontonów. Szlaki przerzutowe są okazją do handlu ludźmi, a szczególnie kobietami i dziećmi. Ze szlaków migracyjnych korzystają także terroryści i handlarze broni. Nie dziwi więc fakt, iż migracja jest badana przez naukowców wielu dziedzin, gdyż rodzi ona wielorakie problemy zarówno w państwach pochodzenia, jak i w państwach docelowych przemieszczającej się ludności.

Polska jest zaliczana raczej do krajów pochodzenia migrantów, chociaż obecnie zaczyna się to zmieniać, gdyż w ostatnich latach przybywają do Polski pracownicy różnych branż ze Wschodu, szczególnie z Ukrainy. Polska ma jednak przede wszystkim tradycję wychodźstwa z kraju, czego przejawem były fale migracji po upadku I Rzeczypospolitej w 1795 roku, po wojnach napoleońskich, po powstaniach listopadowym i styczniowym, fala emigracji ekonomicznej na początku XX wieku, emigracja polityczna po II wojnie światowej, po ogłoszeniu stanu wojennego i upadku Solidarności w 1981 roku, a także po upadku komunizmu w 1989 roku i wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, a szczególnie po wejściu do Strefy Schengen w 2008 roku.

Liczba Polaków, która w XXI wieku przemieściła się do Wielkiej Brytanii, jest szacowana na około 1 milion. Ta duża grupa Polaków dołączyła do wymierającej już społeczności polskiej mieszkającej w Wielkiej Brytanii od czasów II wojny światowej. Charakterystyczny dla najnowszej fali emigracji polskiej do Wielkiej Brytanii jest młody wiek ludności przybyłej na wyspy. Wielu Polaków wemigrowało z ojczyzny w stanie wolnym i dopiero w kraju docelowym zawarło małżeństwo i założyło rodzinę. Do wielu małych dzieci, urodzonych jeszcze w Polsce, dołączają aktualnie dzieci rodzące się z polskich lub mieszanych rodziców. Diaspora polska w wielokulturowym społeczeństwie brytyjskim jest postawiona wobec różnorodnych wyzwań. Jednym

z nich jest kształcenie i wychowanie, w tym wychowanie religijne dzieci i młodzieży pochodzenia polskiego. Książka wieloletniego pracownika Katechetyki KUL, ks. prof. dra hab. Pawła Mąkosy wpisuje się w zapotrzebowanie na pogłębione i wszechstronne opracowanie wiodących aspektów edukacji religijnej Polaków w Wielkiej Brytanii w kontekście uwarunkowań emigracji oraz aktualnych wyzwań społeczno-kulturowych. Zatem recenzowana rozprawa naukowa ma niepodważalny walor nie tylko naukowy, lecz także praktyczny, gdyż stanowi obszerne, solidne i pogłębione kompendium wiedzy dla rodziców i nauczycieli zróżnicowanych instytucji edukacyjnych w Wielkiej Brytanii, a także szerzej dla wszystkich zainteresowanych edukacją religijną w warunkach emigracji.

Obszerna książka ks. P. Mąkosy jest opracowaniem oryginalnym, nowatorskim i wybitnym w dorobku katechetyki polskiej. Wprawdzie istnieją wcześniejsze wycinkowe opracowania zagadnienia edukacji religijnej polskich dzieci i młodzieży oraz ludzi dorosłych w Wielkiej Brytanii (por. S. Kapinos, J. Krotofil, M. Lisak, K. Gallagher, M. Trzebiatowska, A. Romejko, W. Necel, E. Osweśka, R. Zalewski), ale nikt nie przebadał tego zagadnienia z takim rozmachem i na taką skalę, jak uczynił to ks. P. Mąkosa. Walorem recenzowanej rozprawy jest fakt, iż Autor nie tylko skonsultował naprawdę dużą ilość polskiej i brytyjskiej literatury przedmiotu (bibliografia liczy 54 strony), ale do źródeł zastanych dołączył własne źródła wytworzone dzięki empirycznym badaniom społecznym przeprowadzonym w 2017 i 2018 roku wśród polskich dzieci i młodzieży uczestniczących w edukacji religijnej w różnych szkołach brytyjskich, wśród rodziców i nauczycieli, a także wśród dorosłych Polaków korzystających z różnych form edukacji religijnej w Wielkiej Brytanii. Stopień trudności, rozmiar i poprawność metodologiczna powyższych badań jest imponująca, co potwierdzili także recenzenci wniosku grantowego skutecznie zgłoszonego do Narodowego Centrum Nauki (2016/21/B/HS1/00834).

Dużym walorem recenzowanej książki jest dogłębne naświetlenie tła historycznego, społecznego i kulturowego emigracji polskiej do Wielkiej Brytanii. Dopiero poznanie bardzo złożonych uwarunkowań życia polskich dzieci, młodzieży i ludzi dorosłych na wyspach pokazuje, z jak skomplikowanym wyzwaniem mają do czynienia sami uczniowie, ich rodzice, nauczyciele różnorodnych szkół brytyjskich, a także duszpasterze polskich parafii personalnych odpowiadających za inicjację religijną oraz utwierdzanie w wierze chrześcijańskiej Polaków w Wielkiej Brytanii. Wielkim osiągnięciem Autora jest zachowanie obiektywizmu w prezentacji różnych elementów edukacji religijnej polskich uczniów w Wielkiej Brytanii, a szczególnie ustrzeżenie

się przed jednostronnością w prezentacji dwóch konkurujących ze sobą wymiarów tej edukacji, a mianowicie troską o tożsamość narodową, kulturową i religijną z jednej strony oraz troską o integrację społeczną, kulturową i religijną z wielokulturowym społeczeństwem brytyjskim. Edukacja religijna nie może bowiem prowadzić ani do indyferentyzmu religijnego czy bezideowego kosmopolityzmu, ani do rasizmu czy nacjonalizmu o podłożu religijnym. Ta rozwijana przynajmniej od czasu Soboru Watykańskiego II wizja edukacji i wychowania religijnego w Kościele katolickim przenika wielorakie analizy i refleksje Autora, z których utkana jest jego rozprawa naukowa.

Autor, posługując się wieloma szczegółowymi metodami z zakresu teologii pastoralnej, zwłaszcza metodą historyczno-krytyczną, a także różnymi metodami nauk społecznych i prakseologicznych, zmierzył się z problemem, który wyraził w pytaniu: jaki jest aktualny stan edukacji religijnej polskich emigrantów w Wielkiej Brytanii oraz jakie działania należałoby podjąć w celu jej doskonalenia? Z powyższego problemu głównego wyodrębnił 4 problemy szczegółowe, które podjął w poszczególnych rozdziałach swojej rozprawy. Ponieważ Autor przeprowadził własne badania społeczne, postawił na wstępie jedną główną hipotezę roboczą oraz trzy hipotezy szczegółowe. Hipotezę główną tego opracowania stanowiło twierdzenie, że edukacja religijna polskich emigrantów, przebywających czasowo lub na stałe w Wielkiej Brytanii, jest przynajmniej częściowo nieadekwatna do uwarunkowań, w jakich oni funkcjonują na emigracji. Natomiast hipotezy szczegółowe dotyczyły treści, form, metod i technik edukacyjnych, a także braku należytej współpracy pomiędzy wieloma podmiotami edukacji religijnej Polaków w Wielkiej Brytanii. Do wszystkich zgłaszanych hipotez odniósł się Autor pod koniec swojego studium, a odpowiedzią na postawiony problem jest główny korpus rozprawy (rozdz. III-VII). Recenzowana rozprawa naukowa nie budzi zastrzeżeń pod względem metodologicznym. Raczej imponuje swoim rozmachem, wszechstronnością, solidnym podejściem do przedmiotu badań oraz metodologiczną poprawnością.

Konstrukcja recenzowanej książki jest logiczna i przejrzysta. Składa się ona z siedmiu rozdziałów. Dwa początkowe rozdziały mają charakter wprowadzający. Pierwszy rozdział prezentuje analizę biblijnych i eklezyjalnych podstaw troski pastoralnej o emigrantów, w tym o ich edukację religijną, a rozdział drugi zawiera refleksję nad historyczno-społecznym tłem polskiej emigracji, w tym emigracji do Wielkiej Brytanii. W kolejnych czterech rozdziałach Autor książki analizuje na podstawie źródeł zastanych i wytworzonych dzięki własnym badaniom społecznym najpierw uwarunkowania społeczno-kulturowe, a następnie różne aspekty edukacji religijnej Polaków w Wielkiej Brytanii w środowisku

rodziny, parafii, polskich szkół sobotnich oraz wyznaniowych i niewyznaniowych szkół brytyjskich. Bardzo cenny jest rozdział siódmy recenzowanej książki, gdyż zawiera syntetyczne wnioski z badań empirycznych oraz postulaty dotyczące aspektów treściowych i formalnych edukacji religijnej Polaków w Wielkiej Brytanii uporządkowane w kluczu środowisk edukacyjnych.

Recenzowana książka ma charakter źródłowy i odznacza się przejrzystym tokiem argumentacji. Wywody swoje Autor oparł na skrzętnie przytaczanych źródłach biblijnych, z dokumentów Kościoła współczesnego, a także ze źródeł wytworzonych w toku własnych badań społecznych. Zestaw bibliografii załącznikowej został wykonany poprawnie i wskazuje na bogactwo wykorzystanych w książce źródeł oraz szerokiej, o zasięgu światowym, literatury przedmiotu. Do zalet książki ks. P. Mąkosy należy przejrzystość w układzie i konsekwentne rozwiązanie podjętego problemu naukowego, który domagał się wielokierunkowych analiz i refleksji o charakterze interdyscyplinarnym. Układ książki jest logiczny, spójny i spełnia wszelkie wymogi pisarstwa naukowego. Pogłębione spojrzenie, logiczność i przejrzystość wywodu naukowego, wyraźna zasada porządkowania materiału badawczego, a także poprawny styl języka to główne walory recenzowanej książki. Nie zauważono w recenzowanej książce żadnych poważnych błędów merytorycznych lub formalnych.

Publikacja ks. P. Mąkosy stanowi cenny przyczynek naukowy dla szeroko rozumianej teologii pastoralnej, a szczególnie katechetyki. Świat nauki i każdy czytelnik, sięgający po książkę już wybitnego katechetyka KUL, otrzyma ciekawą i pogłębioną refleksję na temat wszelkich niuansów edukacji religijnej Polaków w Wielkiej Brytanii. Książka ks. P. Mąkosy jest cennym wkładem do badań zarówno nad treścią, jak i aspektami formalno-organizacyjnymi edukacji religijnej w kontekście migracji. Stworzona przez Autora synteza ma charakter pionierski i może stanowić zachętę dla innych teologów specjalistów katechetyki w Polsce do podjęcia dyskusji na temat współczesnych form edukacji religijnej w warunkach emigracji polskiej w innych niż Wielka Brytania krajach. Książka może okazać się ciekawą i pouczającą lekturą dla studentów wydziałów teologicznych i alumnów wyższych seminariów duchownych, a także cenną pomocą dla duszpasterzy, nauczycieli religii i katechetów ośrodków Polskiej Misji Katolickiej w Wielkiej Brytanii.

Ks. prof. dr hab. Wiesław Przygoda

Katedra Teologii Pastoralnej KUL

e-mail: przygoda@kul.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2430-719X>